

ห้องขจร
อ
294.313
ด495ต

ตำนานพระปรีต.

ตำนานพระปริต

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงพระนิพนธ์

ราชบัณฑิตยสภา

พิมพ์ถวายพระภิกษุสามเณร เป็นของชำร่วย

เมื่อมาเยี่ยมหอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

พ. ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

294-313

๓ 49561

ด้วยอักษรไทย

จากหอสมุดแห่งชาติ

ตำนานพระปริต

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงพระนิพนธ์

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND
ราชบัณฑิตยสภา

พิมพ์ถวายพระภิกษุสามเณร เป็นของจำเริญ

มีมาเยี่ยมหอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร

พ. ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

เวदानักชตฤกษ์เข้าวัดสา ถึงวันแรม ๔ ค่ำ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘
ได้เคยเปิดหอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครเป็นการพิเศษ
เพื่อให้เป็น โอกาสแก่พระภิกษุสามเณรได้มาชมทุกปีมาหลายปีแล้ว ใน ๒
วันนั้นมีอุปการะจัดของมาช่วยเลี้ยงพระสงฆ์สามเณรก็หลายราย ส่วน
ราชบัณฑิตยสถานพิมพ์หนังสือถวายเป็นของช่วยแก่พระภิกษุสามเณร
องค์ละเล่ม เป็นงานปีซึ่งบังเกิดประโยชน์และความชื่นชมยินดีด้วยกัน
ทุกฝ่าย จึงได้จัดให้มีเล่มออกมาไม่ขาด

หนังสือซึ่งราชบัณฑิตยสถานจะพิมพ์ถวายเป็นของช่วยแก่พระภิกษุ
สามเณร ซึ่งมาชมหอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร
ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ นี้ ข้าพเจ้าเลือกเรื่องตำนานพระปริตให้พิมพ์ ด้วยคิดเห็น
ว่าพระภิกษุสามเณรได้ไปเห็นจะพอใจอ่านกันโดยมาก หนังสือเรื่องตำนาน
พระปริตนี้ มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ได้ขอให้ข้าพเจ้า
แต่งขึ้นประกอบกับบาตรราชปริต (ถวสมนตร์ ๗ ตำนานและ ๑๒ ตำนาน)
ซึ่งพิมพ์แจกในงานปลงศพของคุณมารดา เมื่อเดือนกรกฎาคมค.ศ. นี้
เรื่องตำนานที่ข้าพเจ้าแต่ง เป็นคำอธิบายมูลเหตุที่จะเกิดมีราชปริต และ
เหตุการณ์ลวดพระปริต ตามซึ่งลอบลวงได้หลักฐานแต่ที่ต่าง ๆ และ
สันนิษฐานประกอบบ้าง ไม่ใช่บอกบัญชีรายเรื่องพระปริตและแปลพระปริต
หนังสือที่บอกรายเรื่องพระปริตต่าง ๆ กับทั้งบทบาตรแจ่งอยู่ในหนังสือ

ครุฑฉบับหลวง ซึ่งสมเด็จพระสังฆราช (ปุสุตเทว ส่า) วัดราช
บูรได้ทรงรวบรวม มีฉบับพิมพ์อยู่แล้ว คำแปลพระปริตก็มีความ

เท่าซึ่งแปลครั้งรัชกาลที่ ๓ หอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์ความหนึ่ง กับความ
ใหม่ ซึ่งพระดำณโศภณ วัดมกุฏกษัตริย์แปด ดูเหมือนท่านจะได้พิมพ์
หลายครั้งแล้วอีกความหนึ่ง ถ้าท่านผู้ใดประสงค์จะทราบว่าจะประสิทธิ์หรือ
บพาลดีลวดมนตร์และอนุโมทนามื่อนใดบ้าง หรือจะใคร่ทราบว่าแปลเป็น
ภาษาไทยว่าอย่างไร ขอจงศึกษาในหนังสือ ๓ เล่มซึ่งได้กล่าวมานั้นเถิด

ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้ขอบพระคุณของพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้
อุปการแก่หอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครมาด้วย
ประการต่าง ๆ ป็นข้อให้อนุโมนาการที่จัดเครื่องบูชาพระคำณโศภณไว้ในพระ
ที่นั่งพรหมเมศธาดา (คือพระวิมานหลังเหนือ) โดยตะพาอะ ด้วยจัด
คำเร้าไปเพราะความอุปการของพระสงฆ์เป็นพน ยกเป็นอุทาหรณ์เช่นตุ
สำหรับไว้ตัวอย่างพดัยคั่น เป็นของพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยนับแต่
สมเด็จพระสังฆราชเจ้าเป็นต้นได้ช่วยสร้าง นอกจากนั้นเช่นพัตรอง เครื่อง
บริวารและผ้ากราบตราต่าง ๆ ก็ดี เครื่องบูชาและเครื่องใช้ด้อยในวัดซึ่ง
เป็นของควรเก็บรักษาไว้ให้มหาชนได้เห็นมิให้สูญเสีย เป็นของพระภิกษุ
มีแก่ใจให้มาไว้ในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครโดยมาก ราชบัณฑิตย
สภาหวังใจว่า เมื่อพระภิกษุสามเณรทั้งหลายได้มาเห็นจัดไว้อย่างไร คงจะ
ยินดีอนุโมนาและมีแก่ใจช่วยหอพระสมุด ฯ และพิพิธภัณฑสถานสำหรับ
พระนครสืบไป

ดร. ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๗๒

สารบัญ

ตำนานพระปริต	หน้า ๓
อธิบายเบื้องต้น	” ๓
ตำนานคณะสาขายาย	” ๓
ตำนานสาขายชกรรม	” ๔
ตำนานสาขายปริต	” ๕
พระปริตภาณวาร	” ๗
ราชปริต	” ๘
ลวดพระพุทธรูปในประเทศไทย	” ๓๒
ลวดสาขายพระธรรม	” ๓๓
ลวดภาณวาร	” ๓๔
ลวดพระปริต	” ๓๖
ลวดทำน้าพระพุทธรูป	” ๓๓
มหาทิพนมตร	” ๓๔
ลวดพระพุทธรูปเนื่องกับได้ยศำตร	” ๓๕
ลวดนครหาญมธรรม	” ๓๗

ตำนานพระปริต

อธิบายเบื้องต้น

การสวดพระพุทธรูปธรรมนตร์ เช่นที่เราได้ฟังพระสงฆ์สวดในงานต่าง ๆ ที่จริงเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระคัมภีร์อย่าง ๑ สวดพระปริตเพื่อจะคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายอย่าง ๑ กิริยาที่สวดธรรมนตร์พร้อม ๆ กัน จะสวดพระธรรมก็ดี หรือสวดพระปริตก็ดี เรียกว่าคณะสาธยาย (คำว่าสวด มาแต่คำสาธยายนั่นเอง) จะนำอธิบายเรื่องตำนานมาแสดงต่อไปโดยลำดับ แต่ขอบอกให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เสียก่อน ว่าความที่จะกล่าวนั้น พบหลักฐานบ้างเป็นแต่สันนิษฐานบ้าง แม้สันนิษฐานผิดไปต้องขออภัย และขอให้ท่านทั้งหลายช่วยค้นหาหลักฐานที่ถูกต้องด้วย

ตำนานคณะสาธยาย

จะว่าด้วยการสวดคณะสาธยายก่อน ประเพณีที่พวกพุทธบริษัทคือพระภิกษุสงฆ์เป็นต้น ชวนกันท่องจำพระธรรมวินัยแล้วสวดพร้อม ๆ กันอย่างพระสวดมนตร์ทุกวันนี้ หาปรากฏว่ามีในครั้งพุทธกาลไม่ แม้อัฐฐกถาธรรมบทกล่าวในนิทานบางเรื่อง ว่าพระสงฆ์พุทธสาวกสวดปริตและพุทธรูปธรรมนตร์ ๗ คัน ๗ วัน เช่นในเรื่องอายุวัฒนกุมาร ตอนสหัสสก็จะฟังเป็นหลักฐานไม่ได้ ด้วยอัฐฐกถาธรรมบทนั้นแต่งต่อเมื่อพุทธกาล

ล่วงแล้วเกือบ ๑๐๐๐ ปี เป็นสมัยเมื่อมีประเพณีสวดพระปริตเกิดขึ้นแล้ว
 พิจารณาถึงความที่อ้างไม่สมกับประเพณีในครั้งพุทธกาล เพราะพระพุทธเจ้า
 ทรงแสดงพระธรรมวินัยด้วยภาษาบาลีอันเป็นภาษากลางสำหรับชาวมัชฌิม
 ประเทศให้พูดจากันแพร่หลายยิ่งกว่าภาษาอื่น ผู้ฟังพระธรรมเทศนาหรือผู้ที่
 รับพระธรรมไปเที่ยวสั่งสอนย่อมจำข้อความเป็นสำคัญ ส่วนถ้อยคำไม่
 รู้ดีกล่าปาก ด้วยเป็นภาษาซึ่งเข้าใจซึมซาบและใช้พูดจากันอยู่เดิมอ เช่น
 เดียวกับที่เราฟังเทศน์ภาษาไทยทุกวันนี้ ก็ตั้งใจจำข้อความเป็นสำคัญ หา
 ถ้อยคำจำเอนจะต้องจำถ้อยคำจำนวนที่พระเทศน์ทั้งหมดไม่ ความที่ยกมา
 เป็นอุทาหรณ์ฉันใด ดังนั้นฐานว่าการศึกษาและสั่งสอนพระธรรมวินัยเมื่อ
 ครั้นพุทธกาล ความจำเป็นที่จะต้องท่องและสวดซ้อมพร้อม ๆ กันเป็นคณะ
 ด่าขยาย ก็ย่อมไม่มีด้วยเหตุอันเดียวกัน

ประเพณีที่พระสงฆ์สวดคณะด่าขยาย ปราภฏมฺหิณเมื่อพระพุทธเจ้า
 เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอริยสาวกทั้งหลาย มีพระมหากัสสป
 เป็นประธาน ประชุมกันณถ้ำคัปปรวรณในเขตรุงราชคฤหมหานคร
 ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรก เพราะคำว่า “สังคายนา” นั้นเอง
 แปลว่าชักซ้อมสวดพร้อม ๆ กัน จึงพึงเป็นหลักฐานได้ ว่าการที่พระสงฆ์
 สวดคณะด่าขยายเกิดขึ้นเมื่อครั้งทำปฐมสังคายนานั้น เมื่อคิดดูว่าเหตุใด
 พระสงฆ์อริยสาวกจึงใช้วิธีท่องจำพระธรรมวินัยแล้วสวดซ้อมพร้อม ๆ กัน
 ก็ดูเหมือนจะเห็นเค้าเงื่อน ด้วยเมื่อพระพุทธเจ้าใกล้จะเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน
 ได้มีพระพุทธปฏิภาณตรัสสั่งแก่พระสาวกทั้งปวง ว่าพระธรรมวินัยจะแทน

พระองค์สืบไป ครั้นพระพุทธองค์ได้ดับขันธปรินิพพาน พระอริยสาวก
 จึงประชุมกันสำรวจพระธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้
 เพื่อจะรักษาไว้ให้เป็นหลักฐานมั่นคง ก็พระธรรมวินัยทั้งปวงนั้น เมื่อใน
 สมัยพุทธกาลพระสาวกย่อมทรงจำไว้โดย “อัตถะ” (คือข้อความ)
 ดังกล่าวมาแล้ว ครั้นเมื่อสอบถามกันและกันในที่ประชุม พระสาวก
 ต่างองค์ก็แสดงโดย “พยัญชนะ” ต่างกัน (คือโดยจำนวนต่าง ๆ
 กัน) ซึ่งพากระเทือนไปถึงความเข้าใจอัตถะแตกต่างกันในบางแห่ง
 พระกัณโถปจึงเลือกสรรพระสาวกซึ่งนิยมกันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ เช่นพระ
 อานนท์ เป็นผู้เชี่ยวชาญในพระธรรม พระอุบาลี เป็นผู้เชี่ยวชาญในพระ
 วินัย ให้เป็นผู้วินิจฉัย ข้างพระเจ้าสันนิษฐานว่าคงจะมีพระสาวกองค์อื่น
 ช่วยวินิจฉัยด้วยอีก เป็นทำนองอย่างตั้งอนุกรรมการ ๒ กอง ให้พระ
 อานนท์กับพระอุบาลีเป็นประธานอนุกรรมการนั้นองค์ละกอง (หาใช่เพียง
 อารามนาแต่เฉพาะพระอานนท์และพระอุบาลีให้เป็นผู้แสดงพระธรรมและ
 พระวินัยแต่โดยลำพังดังความที่กล่าวในเรื่องตำนานสังคายนาชวนให้เข้าใจ
 ไม่) ต่อเมื่ออนุกรรมการวินิจฉัยลงมติแล้ว พระอานนท์จึงนำมติด่วน
 พระธรรม และพระอุบาลีนำมติด่วนพระวินัยมาแสดงในที่ประชุมพระ
 อริยสาวกทั้งปวง เมื่อที่ประชุมยอมรับมติตามที่พระอานนท์และพระอุบาลี
 เสนอแล้ว จึงลงมติของที่ประชุมใหญ่ต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าให้พระสงฆ์
 ท่องจำพระธรรมวินัย ทั้งอัตถะและพยัญชนะ (คือทั้งข้อความและจำนวน)
 อย่างเช่นพระอานนท์และพระอุบาลีเสนอนั้น เพื่อจะป้องกันมิให้เกิดแตกต่าง

กันได้อีก ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันนักคงให้เขียนพระธรรมวินัยลงเป็นอักษร
แล้วพิมพ์แจกกันรักษาไว้ แต่ในสมัยนั้นยังไม่ใช่วิธีจดเป็นอักษร จึงต้อง
ใช้กระบวนการท่องจำ การท่องจำจะอยู่ได้นั่นคงก็ต้องอาศัยชักซ้อมด้วยสวด
สาธยาย จึงเกิดวิธีสวดคณาสาธยายพระธรรมวินัยขึ้น เมื่อพุทธศักราช
ปีที่ ๑ แล้วประเพณีเป็นแบบแผนสืบมาด้วยประการฉะนี้

ตำนานสาธยายธรรม

ที่จะกล่าวอธิบายเรื่องสวดพระธรรมต่อไป พระธรรมวินัยซึ่ง
รวบรวมไว้เป็นหลักพระคำสอนมีมากมายหลายคัมภีร์ด้วยกัน ผู้ศึกษาเช่น
พระภิกษุซึ่งบวชใหม่เป็นต้น จำต้องท่องจำและหัดสาธยายไปที่ละสูตร
ละส่วน แม้ถึงท่านผู้ที่สามารถทรงจำไว้ได้ทั้งหมดแล้ว จะสวดสาธยาย
พระธรรมวินัยให้หมดในคราวเดียวก็เป็นเวลาช้านานนัก จำต้องแบ่งสาธยาย
แต่คราวละส่วน วันหนึ่งสวดสาธยายส่วนหนึ่งพอสมควรแก่เวลา แล้ว
สวดสาธยายส่วนอื่นต่อ ๆ ไปในวันหลัง แต่คงมิให้ขาดสาธยายทุกวัน
สันนิษฐานว่าประเพณีที่พระสวดมนตร์เย็น อันถือเป็นกิจวัตรที่ทุก
สังฆารามสืบมาจนทุกวันนี้ เห็นจะเป็นประเพณีเก่าแก่สืบมาแต่สมัยเมื่อ
ยังใช้ความท่องจำเป็นสำคัญ การสวดอย่างว่ามานี้เป็นการสวดสาธยาย
พระธรรม เพื่อจะรักษาหลักพระคำสอนไว้ให้มั่นคง แต่เมื่อมามีวิธีเขียน
พระธรรมวินัยลงไว้เป็นอักษรได้ ความจำเป็นที่จะต้องท่องจำมีน้อยลง
จึงคงท่องและสวดสาธยายพระธรรมวินัยแต่บางส่วน ซึ่งจำเป็นแก่กิจของ
พระสงฆ์ ในชั้นหลัง

ตำนานสาธยายปริต

ที่นี้จะกล่าวอธิบายถึงการสวดพระปริตต่อไป คำว่า “ปริต” แปล
 ว่าคุ้มครอง การสวดพระปริตจึงหมายความว่า สวดเพื่อคุ้มครองป้องกัน
 ภัยอันตราย ผิดกับสวดสาธยายพระธรรมที่อธิบายมาแล้ว ประเพณีที่พระ
 ดังษ์สวดพระปริตเกิดขึ้นในลังกาทวิปประมาณว่าเมื่อพุทธกาลล่วงแล้วราว
 ๕๐๐ ปี ในเรื่องตำนานพระพุทธศาสดาปรากฏว่าเมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จ
 เข้าพระนิพพานแล้วได้ ๓๐๐ ปีเศษ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์บำรุง
 พระพุทธศาสดายกขึ้นเป็นศาสนาสำหรับประเทศในอินเดีย แล้วแต่งตั้งให้
 เทียวประกาศคุณพระพุทธศาสดาไปยังนานาประเทศ พระเจ้าเทวานัมปิย
 ดิศซึ่งครองกรุงลังกาเกิดเลื่อมใส จึงทูลขอให้พระเจ้าอโศกมหาราชจัดคณะ
 ดังษ์ส่งไปประดิษฐานพระพุทธศาสดาในลังกาทวิป พระเจ้าอโศกก็ทรง
 อาราธนาพระมหินทรเถร ผู้เป็นราชบุตรพระองค์หนึ่ง ซึ่งออกทรงผนวช
 อยู่ ให้เป็นประธานพาคณะดังษ์ไปส่งสอนพระธรรมวินัยและให้อุปถัมภ์
 พกชาวลังกา จึงได้ถือพระพุทธศาสดา และมีคณะดังษ์ขึ้นในลังกาทวิป
 เป็นเดิมมา ก็แต่ลังกาทวิปเป็นประเทศอยู่ต่างหากจากอินเดีย ชาวลังกา
 ไม่รู้ภาษาบาลีแพร่หลายเหมือนกับชาวอินเดีย การสอนและการรักษา
 พระธรรมวินัยในลังกาทวิปจึงต้องใช้ ๒ ภาษา คือสอนด้วยภาษาลังห
 อันเป็นภาษาของชาวลังกา แต่ท่องจำพระธรรมวินัยรักษาไว้ด้วยภาษา
 บาลีตามเดิม ต่อภายหลังมาว่าเมื่อ พ.ศ. ๔๓๓ พระดังษ์ในลังกาทวิป
 “ช่วยกันเขียนพระธรรมวินัยลงเป็นอักษร ทำให้ความจำเป็นต้องท่อง

จำน้อยลงกว่าแต่ก่อน ถึงกระนั้นการศึกษาพระธรรมวินัยที่ในลังกาทวีปก็
 ดำรงมากกว่าที่ในอินเดีย ด้วยจำต้องเรียนภาษาบาลีจนรู้แตกฉานก่อน จึง
 จะสามารถอ่านพระไตรปิฎกให้รอบรู้พระธรรมวินัยได้ การเรียนภาษาบาลี
 จึงถือกันว่าเป็นกิจของผู้ออกบวชจะต้องเรียน และนับถือกันว่าภาษาบาลี
 เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ เพราะทรงไว้ซึ่งพระพุทธคำสอน แม่ผู้ซึ่งมิได้เรียนรู้อ่าน
 ภาษาบาลี เมื่อได้ขึ้นพระสงฆ์เล่าขาน ก็รู้ว่าเป็นพระธรรมคำของพระพุทธ
 เจ้า พวกกันอุโมทนาสาธุการและถือกันว่าเป็นสิริมงคล แต่ในลังกาทวีปนั้นมี
 พวกทมิฬเข้ามาอยู่มาก ในเรื่องพงศาวดารปรากฏว่าพวกทมิฬมีอำนาจ
 ปกครองบ้านเมืองอยู่นาน ๆ ก็หลายครั้ง พวกทมิฬนับถือไสยศาสตร์
 พาศำณูปราหมณ์มาตั้งสอนในลังกาทวีปด้วย ก็ตามคติคำสอนพราหมณ์
 นั้นนิยมว่าผู้ทรงพระเวทอาจจะร้ายมนตร์ให้เกิดสิริมงคลหรือป้องกันแก้ไข
 ภัยอันตรายแก่มหาชนได้ ดังนั้นจึงเชื่อว่าพวกชาวลังกาแม่ที่ถือพระพุทธคำสอน
 ก็ย่อมมีเวทปรรณาสีริมงคล และมีเวทอาถรรพ์ป้องกันภัยอันตรายตาม
 ธรรมดามัณเฑียร คงจะขอให้พระสงฆ์เถรานุเถระชาวลังกาช่วยหาทาง
 ในพระพุทธคำสอนดังกล่าวเพื่อให้เกิดสิริมงคลหรือป้องกันภัยอันตราย
 ให้แก่ตนบ้าง พระสงฆ์มีความกรุณาจึงคิดวิธีลบล้างให้ล้มประดงค์
 ของประชาชน ก็แต่วิธีร้ายเวทมนตร์ของพราหมณ์นั้นเขาวิงวอนขอพรต่อ
 พระเป็นเจ้า คติพระพุทธคำสอนห้ามการเช่นนั้น พระสงฆ์จึงค้นในพระไตร
 ปิฎก ได้ออกเอาพระสูตรและปาฐะพระคาถาธรรมโอวาทคุณพระรัตนตรัย อันมี
 คำนานอันว่าเกิดขึ้นเนื่องด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ มาลบล้างเป็นมนตร์

พอเป็นตัวอย่างดังเดือกเอารัตนสูตร ซึ่งมีตำนานว่าพระอานนท์เคยถือคุณ
พระรัตนตรัยระงับโรคราบอดอันเกิดแต่ความอดอยากที่เมืองเวสาดี มาใช้เป็น
มนตร์สวดเรื่องหนึ่งเป็นต้น ดังนั้นฐานว่าจะเกิดมีพระปริตขึ้นด้วยประการ
ดังกล่าวมานี้ ฐานเดิมจะสวดสูตรไหนหรือคาถาไหนก็เห็นจะแล้วแต่เหตุ
การณ์ เช่นนิมนต์ไปสวดเพื่อจะให้เป็นมงคล ก็สวดมงคลสูตร ถ้า
นิมนต์ไปสวดให้คนไข้เจ็บป่วย ก็สวดโพชฌงค์เป็นต้น แต่ฐานเดิมเห็นจะ
หาไตรอยกรองพระปริตเข้าต่อเนื่องกันยืดยาวไม่ เมื่อมีวิธีสวดพระปริต
เกิดขึ้นแล้ว คนทั้งหลายก็คงนิยมกันแพร่หลาย มีผู้ประสงค์ให้พระสงฆ์สวด
พระปริตเพื่อเหตุการณ์อื่น ๆ กว้างขวางออกไป พระสงฆ์ก็ค้นหาพระสูตร
และปาฐะพระคาถาในพระไตรปิฎกมาสวดเป็นพระปริตมากขึ้นเป็นลำดับ

พระปริตภาณวาร

มีคำกล่าวในลังกาทีปว่า (๑) เมื่อ พ.ศ. ๘๐๐ พระเถระทั้งหลาย
มีพระเวศตเถระเป็นประธาน ช่วยกันสำรวจรวมพระปริตต่าง ๆ เรียบเรียง
เข้าไว้เป็นคัมภีร์เรียกว่า “ภาณวาร” ดังนั้นฐานว่าความคิดเดิมก็เห็นจะ
ให้เป็นตำราสำหรับพระสงฆ์ท่องจำ และสวดพระปริตให้เป็นแบบแผน
อันเดียวกัน เมื่อเกิดมีคัมภีร์ภาณวารอันรวบรวมพระพุทฺธมนตร์ทุกอย่าง
อยู่ในนั้น ก็เป็นธรรมดาที่คนทั้งหลายจะเกิดปรารถนาให้พระ สงฆ์สวด
พระพุทฺธมนตร์ตลอดทั้งคัมภีร์ภาณวารในเมื่อทำการพิธีสำคัญ แต่คัมภีร์

(๑) คำกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในคำนำของนายธรรมรตนะ แต่งเมื่อพิมพ์หนังสือ
ภาณวารใน ค. ศ. ๑๘๑๖ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ภาณวารียัตยาวมีพระปริตต่าง ๆ ถึง ๒๒ เรื่อง จัดไว้เป็น ๔ ภาค กว่า
จะลวดตลอดเป็นเวลายาวนานกว่าครึ่งวัน จึงต้องคิดวิธีลวดภาณวาร
ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือนิมนต์คณะสงฆ์ให้ลวดกันลวดคราวละ ๔ รูป และ
บางที่จะมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญนั่งกำกับตรวจทานด้วยอีกรูป ๑ (เหมือนอย่าง
ลวดภาณวารที่ไทยเราใช้เป็นแบบอยู่ทุกวันนี้) มีหลักฐานว่าชาวลังกานัมถือ
คัมภีร์ภาณวารมาก ถึงมีพระมหาเถระองค์หนึ่งทรงนามว่า อโนมทัตต์
แต่งอัฐฐกถาอธิบายคุณภาณวารขึ้นอีกคัมภีร์หนึ่ง ให้ชื่อว่าลัทธิลตมฺจุจย
เป็นคัมภีร์ใหญ่จำนวนหนึ่งลือถึง ๑๓ มุกใบลาน (ได้แปลเป็นภาษาไทย
เมื่อรัชกาลที่ ๓ และหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์แล้ว) ก็ในพงศาวดาร
ลังกาว่า มีพระอโนมทัตต์เป็นพระมหาเถระสำคัญองค์หนึ่งอยู่ในรัชกาล
พระเจ้าปณทิปตปรักกมพาหุ ซึ่งล่วงราชเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๘ ถ้าเป็นองค์
เดียวกันก็เป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งว่า คัมภีร์ภาณวารเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อน
พ.ศ. ๑๘๐๘ บางที่จะก่อนนั้นตั้งหลายร้อยปี

ตั้งแต่เกิดมีคัมภีร์ภาณวารขึ้นแล้ว ฟังดังนี้พื้นฐานได้ว่า พระสงฆ์
ชาวลังกาคงอาศัยคัมภีร์นี้เป็นตำราท่องลวดมนตร์ และลักษณะการที่
ลวดมนตร์คงเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือคณะสงฆ์ ๔ รูปลวดกันลวดภาณวาร
จนตลอดทั้งคัมภีร์อย่าง ๑ เด็ดคณะเพาะคู่พระเพาะคาธไปลวดอนุโลม
ตามเหตุการณ์อย่าง ๑ และการลวดคณะเพาะคู่พระและเพาะคาธนั้น
พระเถระผู้นำลวดมักกล่าวเป็นคำนำสรุประดับัญคุณ ของพระสูตร และ คาธ
นั้น ๆ (ที่เราเรียกกันว่า “ชุดตำนาน”) ก่อน แล้วจึงชวนให้พระสงฆ์

ลวด จำนวนพระสงฆ์ไปเท่าใดก็ลวดด้วยกันหมด แต่วิธีวัดตำนานจะมี
มาก่อนภาณวารหรือจะมีขึ้นต่อภายหลัง ชื่อนี้ไม่มีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐาน
เพราะอาจจะเป็นได้ทั้ง ๒ อย่าง แต่ในพระปริตฉบับดังกล่าวซึ่งพึงพบเมื่อ
แต่งตำนานนี้ มีบทวัดตำนานเกือบจะทุกสูตรในภาณวาร

ราชปริต

พระปริตอย่าง ๗ ตำนานและ ๑๒ ตำนานก็เกิดขึ้นในลังกาทวีป แต่
จะเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานที่จะกำหนด ได้แต่สันนิษฐานว่าคงจะเกิด
ภายหลังแต่งคัมภีร์สารัตถสมุจจัย และมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานได้อีก
อย่างหนึ่ง ว่าคงจะเกิดขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดิน จึงได้
เรียกนามตามภาษาบาลีว่า “ราชปริต” ต้องคิดค้นหาเหตุที่เห็นมีเค้า
พอจะสันนิษฐานได้ ด้วยการลวดภาณวารอยู่ข้างยืดยาวเปลืองเวลายาวมาก
ฝ่ายหนึ่ง และการลวดพระปริต ซึ่งพระสงฆ์เลือกพระสูตรและคาถา
ต่าง ๆ ไปลวดให้ต้องตามเหตุการณ์อยู่ข้างจะสั้นไป และบางที่มิงงานหลวง
พระสงฆ์จะเลือกมิใคร่ถูกพระราชอัชฌาศัยด้วย น่าจะเป็นด้วยเหตุดังกล่าว
มา จึงมีรับสั่งให้พระสงฆ์เถระคิดปรุงพระปริตขึ้นสำหรับลวดงานหลวง
ให้มีทั้งฝ่ายเจริญดีริมงคลและฝ่ายที่จะคุ้มครองป้องกันอุปัทวันตรายรวม
อยู่ด้วยกัน แต่อย่าให้ยืดยาวนัก พระสงฆ์จึงเลือกพระปริตต่าง ๆ มาแต่
ในภาณวารเป็นพื้น และเอาคาถาที่นับถือกันเพิ่มเข้าบ้าง ปรุงเป็นราชปริต
ขึ้น แล้วจึงแต่งคาถาเป็นคำเตือนพระสงฆ์ผู้ไปลวดให้ช่วยกันแผ่เมตตา

อธิษฐานให้พระปริตช่วยคุ้มครองพระเจ้าแผ่นดิน และให้ตั้งใจสวดพระปริต
สำหรับขัดตำนานก่อนสวดพระปริตนั้นด้วยบทว่า

สวสฺสํ สํเลณํ สํพณฺหํ นรินทํ

ปริตฺตานุกาโว สทา รกฺขตุติ ฯ

ดังนี้ เมื่อมีราชปริตเป็นแบบสำหรับสวดในงานหลวง ก็เป็นธรรมดาที่คน
ทั้งหลายจะเกิดนิมิตอยากให้สวดพระปริตนั้นอีกอื่น ๆ ต่อไปจนเป็นประ
เพณีในพื้นเมือง แต่น่าสงสัยอยู่ข้อหนึ่ง ด้วยราชปริตปรากฏเป็น ๒ อย่าง
เรียกว่า “จุลราชปริต” (๗ ตำนาน) อย่าง ๑ “มหाराชปริต” (๑๒
ตำนาน) อย่าง ๑ อย่างไหนจะเป็นตัวแบบเดิม ข้อนี้เคยสันนิษฐานกันมา
แต่ก่อน ว่าอย่าง ๑๒ ตำนานเห็นจะเป็นราชปริตเดิม ครั้นต่อมาภายหลัง
มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ซึ่งอาจเป็นต่างประเทศกับลังกา ทรง
พระดำริเห็นว่ายังยาวนักจึงโปรดให้ตัดลงเป็นอย่าง ๗ ตำนาน มีราชปริต
เป็น ๒ อย่างขึ้น จึงได้เรียกอย่างยาวว่ามหाराชปริต เรียกอย่างสั้นว่า
จุลราชปริต ดังนี้ แต่เมื่อมาพิจารณากันในคราวจะแต่งตำนานพระปริตนี้ มี
บัณฑิตหลายคน คือพระพิณิจวรรณการ (แสง สาลิตุล) เป็นต้น กลับ
เห็นว่าอย่าง ๗ ตำนานจะเป็นแบบเดิม อย่าง ๑๒ ตำนานเป็นของปรุ้งใหม่
ต่อภายหลัง อ้างเหตุให้เห็นเช่นนั้น ด้วยบทพระปริตต่าง ๆ ใน ๗ ตำนาน
กับ ๑๒ ตำนานเหมือนกันโดยมาก เป็นแต่วางลำดับผิดกัน ถ้าว่าเฉพาะ
ตัวพระปริตไม่ยาวสั้นผิดกันก็มากน้อยนัก เป็นแต่มีบทขัดตำนานมากกว่ากัน
ถ้าประสงค์เพียงจะตัดพระปริตอย่าง ๑๒ ตำนานให้สั้นเข้าคงไม่ทำเช่นปรากฏ

อยู่ อีกประการ ๑ ดังเคยเห็นว่าลักษณะที่จัดลำดับพระปริตต่าง ๆ ทั้งที่
เพิ่มคำชุดตำนานขึ้นเป็น ๑๒ ตำนาน เป็นระเบียบเรียบร้อยดีกว่าอย่าง ๗
ตำนาน จึงสันนิษฐานว่าราชปริตเดิมเห็นจะเป็นอย่าง ๗ ตำนาน ต่อมา
มีผู้รู้คิดแก้ไขให้เป็นอย่าง ๑๒ ตำนาน ข้าพเจ้าเห็นชอบ ด้วยมีข้อ
สนับสนุนวินิจฉัยนั้นอยู่ในทางโบราณคดี ที่ประเพณีการสวดมนตร์ใน
ประเทศนี้ แม้แต่โบราณมาย่อมนวด ๗ ตำนานเป็นพื้น ๑๒ ตำนาน
สวดเฉพาะแต่ในงานใหญ่ ข้อนี้ขอให้เห็นว่า คงได้แบบสวดมนตร์อย่าง ๗
ตำนานเข้ามาจากลังกาก่อนช้านาน จนใช้สวดกันเป็นประเพณีบ้านเมืองแล้ว
ครั้นเกิดแบบสวด ๑๒ ตำนานขึ้นในลังกาทวิปได้มายังประเทศนี้เมื่อภายหลัง
จึงมิได้ ใช้สวดกันในพื้นเมืองแพร่หลายเหมือนอย่าง ๗ ตำนาน

เมื่อแต่งตำนานพระปริตนี้ ข้าพเจ้าได้ให้สืบส่วนถึงการสวดพระปริต
ในลังกาทวิปและประเทศพม่าในปัจจุบันนี้^(๑) ได้ความว่าการสวดราชปริต
ที่ในลังกาทวิปเลิกเลี่ยนนานแล้ว แม้ฉบับก็สูญ จนพระองค์เจ้าปฤษฎางค์
หาไปประทาน (พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ตรัสบอกว่าได้ฉบับเมืองยะไข่ไป)
จึงกลับมาขึ้น การที่สวดมนตร์พระลังกาสวดพระสูตรและคาถาต่างๆ ตาม
แต่จะสะดวก แต่การสวดภาณวารในลังกาทวิปยังนับถือกันมาก ว่า
เวลามีการงานของผู้มีบรรดาศักดิ์ เช่นทำบุญวันเกิด มักนิมนต์พระไปสวด
ภาณวารผลัดกันสวดคราวละ ๕ องค์บ้าง หรือ ๒ องค์บ้าง สวดทั้ง
กลางวันและกลางคืน ตลอด ๓ วันก็มี ๕ วันและถึง ๗ วันก็มี ส่วน

(๑) มอญ เขมร สวดอย่างเดียวกับไทย

พระพรม่านนั้น พระอริยรักษ์ (ซอเหลียง บียะเมธิ) บอกว่ามีหนังสือ
 สวดมนตร์ รับไปหาพระบัพพิณมาให้ ได้เป็นมหाराชปรีติ ๑๒ คำนาน
 เช่นเดียวกับของไทย มีถ้อยคำผิดกันแต่เล็กน้อย เห็นเป็นหลักฐาน
 สืบตามความที่ได้กล่าวมา ว่าพระมา มอญ ไทย เขมร ต่างได้แบบ
 ราชปรีติมาจากลังกาด้วยกันทั้งนั้น

สวดพระพุทธมนตร์ในประเทศสยาม

พระพุทธคำสอนมาประดิษฐานในประเทศสยามนี้ ร่วมราวคราว
 เดียวกับที่ไปประดิษฐานในลังกาทวิป หรือถ้าจะมาภายหลังก็ไม่ช้านัก ด้วย
 มีหลักฐานปรากฏอยู่ทั้งโบราณวัตถุและเรื่องตำนาน ว่าประเทศนี้เมื่อ
 ชั้นแรกได้รับพระพุทธคำสอนมาแต่ชาวมคธราช และพระธรรมวินัยที่มาสู่
 ประเทศสยามในชั้นแรกนั้นเป็นภาษาบาลี ครั้นต่อมาเมื่อแรกเกิดลัทธิ
 พระพุทธคำสอนอย่างมหายานขึ้นในอินเดีย แปลงพระธรรมวินัยเป็นภาษา
 สังสกฤต พวกชาวอินเดียข้างฝ่ายใต้มาสอนลัทธิมหายาน ชาวประเทศ
 สยามก็รับถือตาม และเปลี่ยนไปศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาสังสกฤตเดีย
 ทอดหนึ่งช้านาน ครั้นถึงสมัยเมื่อพวกถือคำสอนพราหมณ์และพวกถือ
 คำสอนอิสลามได้เป็นใหญ่ในอินเดีย พวกนี้เบียดเบียนพระพุทธคำสอน
 จนแทบจะเล็ดมสูญ นานาประเทศที่ถือพระพุทธคำสอน เมื่อไม่ได้
 อาศัยอินเดียซึ่งเป็นแหล่งเดิม ต่างก็ปฏิบัติตามรู้ตามเห็นของตนมา
 พระพุทธคำสอนก็เล็ดมลงด้วยกันทุกประเทศ ครั้นเมื่อราว พ. ศ. ๑๖๕๖
 พระเจ้าปรักรมพหุมหาราชได้ครองลังกาทวิป ทรงพยายามฟื้นฟูพระพุทธ

คำสั่งขึ้นด้วยประการต่าง ๆ มีทำสังคายนาพระธรรมวินัยภาษาบาลีให้
เรียบร้อยเป็นต้น พระพุทธศาสนาก็กลับรุ่งเรืองขึ้นในลังกาทวีป กิตติศัพท์
แพร่หลายมาถึงประเทศพม่ามอญไทยเขมร ก็มีพระสงฆ์ชาวประเทศ
เหล่านั้นพากันไปศึกษาพระธรรมวินัยในลังกาทวีป แล้วอุปสมบทเป็นนิกาย
ลังกาวงศ์ พาดพิงซึ่งพจนานุกรมกับทั้งพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่สังคายนาใหม่
มายังประเทศของตน ในชั้นแรกเป็นแต่มาตั้งเป็นคณะหนึ่งต่างหาก แต่
เมื่อคุณธรรมปรากฏแพร่หลาย ก็มีคนนับถือและเข้าสมัครบวชเรียนตาม
ลัทธิลังกาวงศ์มากขึ้นทุกที จนถึงพระเจ้าแผ่นดินทรงรับอุปถัมภ์ พระสงฆ์
ในประเทศพม่ามอญไทยเขมรก็ถือลัทธิลังกาวงศ์ด้วยกันหมด ตามเรื่อง
ตำนานที่กล่าวนี้ พึงเห็นได้ว่าพระธรรมวินัยที่ดี ข้อวัตรปฏิบัติที่ดี ซึ่ง
พระสงฆ์สยามประพฤตินั้นหลังตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมา ได้แบบอย่างมา
แต่ลังกาทวีป แม้จนวิธีการสวดพระพุทธมนตร์ ซึ่งแยกเอามาแสดง
ในเรื่องตำนานพระปริตนี้ ก็มีครบทุกอย่างตามแบบที่มีในลังกา ดังจะกล่าว
อธิบายต่อไป คือ

สวดสาธยายพระธรรม

พระสงฆ์ในประเทศนี้ทุกสังฆารามถือเป็นกิจวัตรที่ต้องสวดมนตร์
(สาธยายธรรม) เวลาเย็นทุกวันมิได้ขาด และมีหอสวดมนตร์ประจำ
วัดทุกแห่ง ชาวบ้านก็พอใจนิมนต์พระสงฆ์มาสวดสาธยายธรรมเมื่อบำเพ็ญกุศล
เช่นสวดพระอภิธรรม สวดแจ้ง และสวดพระสูตรต่าง ๆ ในงานศพ
และพิธีบูชาเพตพลึงปวง ชาวพม่าเขมรนี้กว่าคนทั้งหลายทำไมจึงชอบ

นิมิตต์พระสังฆสังฆพระอภิธรรมในงานศพ หรือแม้จนในงานบุญเพื่อบุพเพตผล
ต่อมาได้เห็นอธิบายในหนังสือปฐมสมโพธิของ สมเด็จพระปรมานุชิต
ชิโนรส ตอนเทศนาปริวัตปริเนทที่ ๑๗ กล่าวว่าเมื่อพระพุทธองค์เสด็จ
ขึ้นไปยังดาวดึงส์สวรรค์เพื่อจะเทศนาโปรดพระพุทธรามดา ทรงปรารภว่า
ถ้าประทานเทศนาพระสูตรหรือพระวินัยคุณยังไม่เท่าทันพระคุณของ พระ
พุทธรามดาที่ได้มีมาแก่พระองค์ มีแต่พระอภิธรรมอย่างเดียว ซึ่งมีคุณ
สมควร “ใช้ค่าน้ำนมและเข้าบ่อน” ของพระพุทธรามดาได้ดังนี้ จึง
เข้าใจว่าการซึ่งคนทั้งหลายพอใจนิมิตต์พระสังฆสังฆพระอภิธรรม เกิดแต่
ประสงค์จะสนองคุณผู้มีรณภาพ

สวดภาณวาร

ได้ยินว่าแต่โบราณมีประเพณีพระสังฆเถิกเป็นคติอย่างหนึ่งว่า
พระภิกษุบวชใหม่ ในพรรษาแรกต้องท่องจำ “ทำวัตรพระ” (ค่านมัสการ
ข้างตอนต้นภาณวาร) กับ “พระอภิธรรม” ให้สวดได้ ต่อไปในพรรษาที่ ๒
ต้องท่องจำ “พระปริต” (ทั้ง ๗ ค่านานและ ๑๒ ค่านาน) ถึงพรรษาที่ ๓
ต้องท่องจำภาณวารให้สวดได้ทั้งคัมภีร์ กับทั้งขมมจกกับปวัตตนสูตร
และมหาสมยสูตรด้วย พรรษาต่อไปต้องท่องจำปาติโมกข์ให้ได้ภายใน
พรรษาที่ ๕ ประเพณีที่กล่าวนี้เคยประจักษ์แก่ข้าพเจ้าครั้งหนึ่ง เมื่อตาม
เสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประพาสเมืองกาญจนบุรี
ใน พ. ศ. ๒๔๕๒ ครั้นนั้นพลับพลาประทับแรมตั้งที่ริมน้ำทางปากตะวันตก
ตรงข้ามกับวัดชัยชุมพล ถึงเวลาค่ำพระวิสุทธิรังสี (เปตียน) เมื่อยังเป็น

พระครูพาพระองค์สว่าง ๒๐ รูปลงมาสดมมนตร์ที่เพ็ญหน้าวัดถวายทรงสดับ
 ทุกคืน ประทับแรมอยู่ ๓ ราตรีสดภาณวารได้ตลอดทั้งคัมภีร์ ดมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าหลวงทรงสดรเสริญว่าอุทิศหาพระองค์จำ แล้วโปรด ฯ พระราชทาน
 รางวัลพระองค์ทั้งอาราม ข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นการรักษาคติโบราณ
 ที่กล่าวนั้นสืบกันมา ต่อให้เห็นว่าแต่โบราณคงมีการนิมนต์พระองค์ไปสด
 ภาณวารตามวังบ้านเรือนผู้มีบรรดาศักดิ์เนื่อง ๆ เหมือนอย่างเช่นยังมีอยู่
 ในลังกาที่วัดในปัจจุบันนี้ แต่หากเสื่อมมาโดยอันดับ น่าจะเป็นเพราะเกิด
 ชอบเอาพิธีโดยศาสตร์เข้ามาปนกับพิธีทางพระพุทธศาสนา ดังจะกล่าว
 ในที่อื่นต่อไปข้างหน้า การสดภาณวารจึงคงมีแต่ในงานหลวงและ
 ณะเฉพาะที่เป็นพระราชพิธีสำคัญ และพระองค์ใช้อ่านหนังสือแทนสด
 ปากเปล่า เพื่อจะให้ ศักดิ์สิทธิ์ด้วยสมบุรณ์ทั้งอิตถะและพยัญชนะมิได้
 คดาคเคื่อน หนังสือภาณวารสำหรับพระองค์อ่านสดมีฉบับเก่าฝีมือ
 เขียนครึ่งกรุงศรีอยุธยาอยู่ในหอพระสมุด ฯ จึงสันนิษฐานว่าประเพณี
 อ่านสดภาณวารจะมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

พระราชพิธีที่มีสดภาณวารนั้นก็มีไม่กี่พิธีนัก ที่เป็นพิธีประจำปี
 มีแต่พิธีตรุษ นอกจากนั้นก็เป็นพิธีจร คือพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
 พระราชพิธีลงทรงโสกันต์เจ้าฟ้า พระราชพิธีพฤณศาสตร์ขอฝน กับ
 พระราชพิธีหล่อพระพุทธรูปสำคัญ เช่นพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลเป็น
 ต้น และพิธีพุทธาภิเษกฉลองพระพุทธรูปสำคัญ การสดภาณวารใน
 พระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น แต่เดิม (เป็นส่วนของพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร)

พระสงฆ์ ๕ รูปนั่งสวดบนพระแท่นที่บรรทม และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จประทับทรงสวดสวดภาณวารในห้องนั้น แบ่งภาณวารสวดเป็น ๓ วัน
 ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้เปลี่ยน
 มาสวด (เป็นส่วนพระราชพิธีบรมราชาภิเษก) เหมือนกับสวดภาณวาร
 ในพระราชพิธีอื่น ๆ คือตั้งเตียงสวดที่ห้องพระโรง พระสงฆ์ ๕ รูปนั่งสวดดำรง
 ตะ ๔ รูปผลัดกันสวดทีละ ๒ รูป มีพระเถระนั่งปรกอยู่เตียงหนึ่งต่างหาก
 อีกองค์หนึ่ง สวดทั้งกลางวันกลางคืนตลอด ๓ วัน ๓ คืน ถ้าเป็นพิธีอย่าง
 น้อยก็สวดวันกับคืนหนึ่ง พระสงฆ์ที่สวดภาณวารนั้น ถ้าเป็นพิธีใหญ่
 เช่นบรมราชาภิเษก พระราชาคณะสวด ถ้าเป็นอย่างสามัญพระพิธี
 ชรรมสวด ยังเป็นประเพณีมาจนปัจจุบันนี้

สวดพระปริต

การที่ไทยเราได้ราชปริตของชาวลังกามาเป็นตำรา สันนิษฐานว่าคงได้
 ราชปริตอย่าง ๗ คำนานมาก่อน จึงได้สวดกันแพร่หลายแต่อย่างเดียว
 ส่วนราชปริตอย่าง ๑๒ คำนานนั้นคงได้มาต่อภายหลัง จึงสวดเฉพาะงาน
 ใหญ่บางอย่าง แต่พิเคราะห์ดูในราชปริต มีคาถาอื่นนอกจากที่รวมไว้ใน
 ภาณวารเพิ่มเติมหลายอย่าง ที่แทรกอยู่ข้างต้นเช่นคาถา “ดัมพทุเช ฯ” ก็มี
 แทรกลงต่อข้างท้ายพระปริตเช่นคาถา มหาคารุณิโกนาโถ ฯ เป็นต้นก็มี
 สันนิษฐานว่าคาถาแทรกเหล่านี้คงมีนักปราชญ์เลือกคัดมาแต่พระไตรปิฎก
 หรือแต่งขึ้นใหม่แล้วเอาสวดเพิ่มในพระปริต เพื่อจะให้เป็นที่ระลึกถึง
 แล้วยกเถยถือเป็นแบบแผนมีมาแต่ในลังกาทวีป เพราะฉะนั้นเมื่อรับ

พระปริตมาสดในพระเทศน์ นักปราชญ์ไทยที่เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก จึง
แต่งและเปดียนบทแทรกในพระปริต เพื่อประโยชน์อย่างเดียวกัน จะ
ยกพอเป็นตัวอย่าง ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชนิพนธ์คาถาโม ๘ บทสำหรับสวดทำน้ำพระพุทธมนตร์ และสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแต่งคาถา “โย
จกฺขมา” เปดียนคาถา สัมพุทธเช เป็นต้น ที่เพิ่มข้างท้ายพระปริตก็มี
เช่นคาถา อรหิ สัมมาสัมพุทธเช พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และคาถา ยัม ยัม เทวมนุสฺสํ ของสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) เป็นต้น คาถาแทรกซึ่งกล่าวมาสดเพิ่มเติม
ทั้งใน ๗ คำนานและ ๑๒ คำนาน อนึ่งการพิธีซึ่งพระสงฆ์สวดพระปริต
ในประเทศนี้ลักษณะเป็น ๒ อย่างต่างกัน คือเป็นพิธีทางพุทธศาสนา
ล้วนอย่าง ๑ เป็นพิธีพุทธศาสนาเจือกับไสยศาสตร์อย่าง ๑ ดังจะแสดง
อธิบายต่อไป

การพิธีพุทธศาสนาม้วน แต่ก่อนมาถ้าเป็นงานมงคลอย่างสำคัญเช่น
ทำบุญเรือนหรือฉลองพระหรือโกนจุกเป็นต้น สวด ๗ คำนาน ถ้าเป็นงาน
มงคลวิเศษกว่าสำคัญ เช่นการพระราชพิธีใหญ่แต่สวดมนตร์วันเดียว
ดังพิธีถือน้ำและพิธีแรกนาเป็นต้นก็ดี งานขเดยศักดิ์ซึ่งเป็นงานสำคัญ เช่น
งานฉลองอายุและแต่งงานบ่าวสาวเป็นต้นก็ดี ย่อมสวด ๑๒ คำนาน
แต่เดิมนั้นเปดียนเป็นอย่างอื่นไปแล้ว พระปริตอย่าง ๑๒ คำนานคงสวด

แต่ในงานหลวงบางอย่าง คืองานพระราชพิธีถือน้ำอย่าง ๑ งานพระราชพิธี
แรกนาอย่าง ๑ กับพระราชพิธีเฉลิมพระชันษา (สวดในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) อย่าง ๑ นอกจากนั้นสวด ๗ คำนานเป็นพัน
การสวด ๗ คำนานกระบวนสวดก็ผิดกันเป็นหลายอย่าง คือ

๑ สวดทำนองผิดกัน พระมอญสวดทำนอง ๑ พระมหานิกายสวด
(เรียกกันว่าสวดอย่างสังโยค) ทำนอง ๑ พระธรรมยุติกาสวดทำนอง ๑
ทำนองที่พระธรรมยุติกาสวดนั้น ได้ยินมาว่า พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริขึ้นเมื่อยังทรงผนวช (ดังเหตุดูเหมือนจะเอา
ทำนองดังกล่าวกับมอญประสมกัน) แต่ถ้าวัดพระสงฆ์หลายนิกายสวดด้วยกัน
ย่อมสวดทำนองอย่างมหานิกายเป็นแบบ

๒ ระเบียบผิดกัน ระเบียบพระปริตที่พระมหานิกายกับพระมอญ
สวดเหมือนกัน แต่ระเบียบสวดมนตร์ของพระธรรมยุติกาสวด พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้ไขเป็นอย่างหนึ่งต่างหาก ราช
ปริต ๑๒ คำนานหาสวดไม่ สวดแต่อย่าง ๗ คำนาน ตัดโมรปริตออก
และทรงแก้ไขคัทรอนคาถาที่เพิ่มนอกปริตหลายแห่ง แม้ระเบียบ ๗ คำนาน
ที่พระมหานิกายสวดนั้น ก็ยังมีอย่างพิสดารและอย่างย่อ อย่างพิสดารสวด
เต็มตำรา (ดังพิมพ์ไว้ในหนังสือสวดมนตร์ฉบับหลวง) อย่างย่อสวด
ในงานซึ่งไม่จำเป็นจะต้องสวดเต็มตำรา ยกตัวอย่างเช่นในงานหลวง
อันมีสวดภาณวารด้วย คืองานโสกันต์เจ้าฟ้าเป็นต้น เพราะพระปริต
ทั้งปวงมีอยู่ในภาณวารทั้งนั้นแล้ว พระสงฆ์หมู่ใหญ่สวด ๗ คำนาน ถึง

จะสวดแต่สังเขปก็ไม่ขาดพระปริตในงานพิธีนั้น. เรื่องนี้เจ้านายเคยทรง
 ปรารภกันเป็นปัญหาว่าพระปริตทั้งปวงพระสงฆ์ก็สวดในภาณวารแล้ว ทำไม
 พระสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมาเป็นผู้กำกับการพระราชพิธีจึงต้องสวดมนตร์เย็นด้วย
 ทุกวัน กรมพระสมมตอมรพันธุ์ประทานอธิบายซึ่งได้เคยทรงสดับมา ว่ากิจ
 ของพระสงฆ์ทั้งปวงมีอยู่ที่จะต้องสาธยายพระธรรมทุก ๆ วัน เพื่อรักษา
 พระคำสอน (ทำนองแต่ก่อนมาถึงเวลาเย็นพระสงฆ์หมู่ใหญ่เห็นจะต้องกลับไป
 ไปสาธยายธรรมที่วัดมิให้ขาด) ที่หลังได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต
 ให้สาธยายธรรมตามหน้าที่ได้ ที่ในพระราชฐาน มีให้ลำบาก ถึงเวลา
 เย็นพระสงฆ์หมู่ใหญ่จึงสวดพระปริตเพื่อสาธยายธรรมทุก ๆ วัน ด้วยเหตุ
 นี้ในพระราชพิธีที่มีสวดภาณวาร พระสงฆ์หมู่ใหญ่ที่สวดพระปริตจะตัด
 เท้าหนึ่งเท้าใดก็ได้ไม่ขัดข้องแก่การพิธี การสวดสังเขปมีในงานอีกชนิด
 หนึ่ง ซึ่งพระสงฆ์เห็นว่าเจ้าของงานมีกิจการจะต้องบำเพ็ญมาก จึงสวด
 แต่เนื้อพระธรรมที่อยู่ในพระปริต เพื่อจะมีให้เวลาสวดมนตร์นานนัก
 สวดมนตร์ตามบ้านมักสวดอย่างสังเขปโดยมาก ถึงงานหลวงด้วยนั้นก็ตัด
 คาถาท้ายสวดมนตร์อย่างแบบโบราณออกเสียโดยมาก ด้วยเหตุอันเดียวกัน

๓ ขัดตำนาน ตามตำราพระปริตพระสังฆนายกผู้นำสวดมนตร์เป็น
 ผู้ขัดตำนาน (ขอนร ได้ด้วยคำบดท้ายบทขัดตำนาน ซึ่งลงว่า “ภณามเห”
 เป็นคำสำหรับผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย) ดังนั้นฐานว่าในสมัยต่อมาจะเป็น
 ด้วยบางคราว พระสังฆนายกผู้นำสวดมนตร์แก่ชราหรือมีเสียงแหบเครือ
 ไม่สามารถจะขัดตำนานได้สะดวก จึงสมมติให้พระภิกษุของคือนัดตำนาน

แทน ก็เลยเกิดเป็นประเพณีส้มตให้พระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งซึ่งเลี้ยงดี หรือว่าทำนองเพราะเป็นผู้ชดตำนาน แต่เช่นนั้นก็ยังหายาก การสวดมนตร์ ในพื้นเมืองจึงมีใครชดตำนาน แม้แต่ว่า ดุคเค เชิญเทวดามาฟังพระปริต ก็มักให้เหตุผลที่ว่า ส่วนบทชดตำนานนั้นพระสงฆ์สวดไปด้วยกันกับสวดพระปริต อนึ่งบทชดตำนานนั้น แบบเดิมมีแต่ชดในราชปริต ๗ ตำนาน กับ ๑๒ ตำนาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสให้ ส้มเด็จพระสังฆราช (ดา) วัดราชประดิษฐทรงแต่งบาตบทชดตำนาน พระสูตรอื่น ๆ ขึ้นอีก เช่น ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร และมหาสมยสูตร เป็นต้น (ฟังรู้ได้ด้วยบทชดตำนานของสมเด็จพระสังฆราช ย่อม ลงท้ายว่า “ ภาณาม เส ” เป็นคำสำหรับใคร ๆ ใช้ได้ทั้งนั้น) อีก อย่างหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งแบบให้พระ สังฆนายกบอกนามสูตรและปาฐกถาให้พระสงฆ์สวด อันบทบาตนั้น ขึ้นว่า หนุท มย เป็นเทือกเดียวกับชดตำนานย่อ ๆ แบบนี้ยังใช้อยู่แต่ คณะธรรมยุติก

๔. เพิ่มพระปริต การสวดพระปริตเดิมมีแต่อย่าง ๗ ตำนาน กับ อย่าง ๑๒ ตำนาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเลือก พระสูตรและพระธรรมปริยายมาให้พระสงฆ์ธรรมยุติกาสวดอีกหลายอย่าง เช่น อนัตตลักขณสูตร และอาทิตตปริยายสูตร เป็นต้น ถึงธรรมจัก กัปปวัตตนสูตรและมหาสมยสูตร เดิมก็อยู่ท้ายภาณวาร ทรงพระราชดำริ ให้มาใช้สวดอย่างปริต และยังมีปาฐกถาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเก่าบ้าง

ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่บ้าง พระสงฆ์ธรรมยุติกาสวดกันเป็นแบบอยู่
แต่ก่อน สมเด็จพระสังฆราช (สา) ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือสวดมนตร์
ฉบับหลวงโดยพิศดาร

๕ สวดมนตร์ ๓ วัน แต่ก่อนมามิงานพระราชพิธีบางอย่าง ซึ่ง
พระสงฆ์สวดมนตร์ ๓ วัน แต่ไม่มีสวดภาณวาร เช่นพิธีสารทและพิธี
โสกันต์ขึ้นรองเจ้าฟ้าลงมาเป็นต้น งานเช่นนั้นพระสงฆ์สวด ๗ คำนานใน
วันแรก สวด ๑๒ คำนานในวันกลาง สวดซุ่มจกกับปวัตตนสูตรกับมหา
สมัยสูตรในวันหลัง แต่มาแก้ไขเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เป็นสวด ๗ คำนาน
วันแรก สวดซุ่มจกกับปวัตตนสูตรวันกลาง สวดมหาสมัยสูตรวันหลัง
ยังคงสวดในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาอยู่ในบัดนี้

สวดทำน้ำพระพุทธมนตร์

การทำน้ำมนตร์เป็นส่วนหนึ่งของสวดพระปริต เพราะฉะนั้นจึงเป็น
ประเพณีบ้านเมืองมาแต่โบราณ ถ้ามีการสวดพระปริตที่ใด ก็ย่อมตั้ง
บาตรหรือหม้อใส่น้ำมีเทียนจุดติดไว้ และผูกด้วยสายสิญจน์ด้ามมาให้
พระสงฆ์ทั้งปวงถือในเวลาดสวดพระปริต

จะขอกล่าววินิจฉัยแทรกลงตรงนี้เล็กน้อย ข้าพเจ้าเคยนิมนต์
พระสงฆ์ลังกาและพระสงฆ์พม่ามาทำบุญ ดังเหตุดูเวลาดสวดมนต์ตั้ง
คาถาบท ทั้งพระสงฆ์ลังกาและพม่า แต่พระสงฆ์ไทยมอญสวดมนตร์
ไม่ตั้งคาถาบท ที่ผิดกันจะเป็นด้วยเหตุใด พิจารณาหัดก็เห็นเค้าเงื่อน
สันนิษฐานว่าประเพณีเดิมในอินเดีย คาถาบทเป็นของพระสงฆ์ใช้ใน

เวลาเข้าบ้าน จะเทศน์หรือจะสวดมนตร์ในบ้าน คงตั้งคาถาบัตร พระไทย
 มอญทุกวันนี้ เวลาให้ศีลก็ดี สวดอนุโมทนาก็ดี หรือสวดภาณวาร
 และพระอภิธรรมบนเตียงสวดก็ดี ก็ตั้งคาถาบัตร ที่ไม่ตั้งคาถาบัตรในเวลา
 สวดมนตร์ เดิมเห็นจะเป็นเพราะถือสายสัญญาณ นั้นใดที่เทศน์ไม่ตั้ง
 คาถาบัตรก็คงเป็นเพราะถือคัมภีร์อยู่เป็นทำนองเดียวกัน แล้วจึงมากลาย
 เป็นประเพณีไม่ตั้งคาถาบัตรเวลาสวดมนตร์ ไม่ได้เอากว่าจะต้องถือสายสัญญาณ
 หรือไม่ ลักษณะการทำนํามนตร์นั้น ดันนิษฐานว่าแบบเดิม เมื่อพระสงฆ์
 สวดไปถึงบท “สกุทวา” (คือครบ ๗ คำนานแล้ว) พระสงฆ์นายก
 ปลดเทียนมาเวียนปากบาตรหยดขมิ้นลงในน้ำ พอจบมนตร์บทนั้นก็เอา
 เทียนจุ่มน้ำที่ในบาตรดับไฟ ข้าพเจ้าได้เห็นทำอย่างว่านี้ที่วัดบ้านโคน
 แขวงจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งเป็นวัดบ้านนอกห่างหลักแหล่งแห่งเรียนทั้งปวง
 จึงนึกว่าเห็นจะเป็นวิธีเดิมบอกเล่าสืบกันมาในวัดนั้น ได้ยินกล่าวกันอีก
 อย่างหนึ่งว่า การทำนํามนตร์พระปริตแบบเก่านั้น คฤหัสถ์เป็นผู้ทำ
 เหมือนอย่างเป็นผู้สวด สักุเค ข้าพเจ้าเพิ่งได้เห็นดังกล่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่บ้าน
 แห่งหนึ่งในกรุงเทพ ฯ คือมีเทียนจุดติดปากบาตรและหม้อนํามนตร์ และ
 ถ้ามด้ายสัญญาณดังกล่าวมาแล้ว พอพระสงฆ์สวดขึ้น อิติปิโส ในรัชคคฤตร
 คฤหัสถ์ผู้เป็นนายงานพิธี ก็เข้าไปปลดเทียนหยดขมิ้นลงในบาตรแล้ว
 เอากลีบติดดังเก่า ครั้นจบสวดมนตร์ก็กลับเข้าไปปลดเทียนทั้งตั้งให้ดับ
 ในนํามนตร์ ข้าพเจ้านั้นนิษฐานว่าทำอย่างนี้หาใช่แบบแผนไม่ น่าจะเกิด
 ขึ้นแต่พระสงฆ์บางแห่งไม่รู้วิธีทำนํามนตร์ คฤหัสถ์ผู้รู้จึงเข้าไปทำแทน

การทำนํ้ามนตร์ตามแบบหลวงในพระราชพิธีดํามัญ ถือว่านํ้าซึ่งตั้งใน
พระมณฑลย่อมเป็นนํ้ามนตร์อยู่แล้ว ต่อเป็นการพระราชพิธีซึ่ง (ข้าพเจ้า
สันนิษฐานว่าจะมีขึ้นในรัชกาลที่ ๔) ต้องพระราชประสงค์นํ้ามนตร์
สำหรับโล่จรดรงเป็นพิเศษ จึงทรงจุดเทียนซึ่งติดหลังกรอบนํ้ามนตร์
ของหลวง แล้วทรงประเคนกรอบนั้นแก่พระสังฆนายก ๆ เอาด้วย
สายสิญจน์พันเชิงกรอบซึ่งตั้งไว้ตรงหน้าแล้วสวดพระปริตไปจนรัตนสูตร
เมื่อถึงคาถาท้ายซึ่งขึ้นว่า “ชฺณํ ปุราณํ” ก็เปิดฝาครอบแล้วปลดเทียน
เวียนให้ ชมลงหยดลงในนํ้า ครั้นถึงบทว่า “นิพฺพนฺติ ชฺรํ ภาเยมฺพทีโป”
ก็จุ่มเทียนลงให้ดับในนํ้าพร้อมกับคำว่า “นิพฺพนฺติ” แล้วปิดฝาครอบ
ติดเทียนไว้อย่างเดิม แต่การสวดพระปริตทำนํ้าพระพุทฺธมนตร์ถือเป็นการ
ดําคัญในราชประเพณีอย่างหนึ่ง มีตำแหน่งพระครูพระปริตไทย ๔ รูป
พระครูพระปริตมอญ ๔ รูป สำหรับสวดทำนํ้าพระพุทฺธมนตร์ ในบรรดา
งานพระราชพิธีซึ่งมีสงฆ์มุขากิเชกพระราชาคณะไทยรูป ๑ มอญรูป ๑
กับพระครูพระปริต ๘ รูปนั้นสวดทำนํ้าพระพุทฺธมนตร์สำหรับสงฆ์มุขากิเชก
ทุกงาน และโดยปกติ พระครูพระปริตมอญต้องเข้ามาสวดทำนํ้ามนตร์
ที่หอศาสตราคมทุกวัน นํ้ามนตร์พระปริตนั้นส่วนหนึ่งแบ่งส่งไปสำหรับ
เป็นนํ้าสรงพระพักตร์และโล่จรดรงอีกส่วนหนึ่งได้บาตร ๒ ใบ ให้สังฆการี
ถือตามพระครูพระปริต ๒ องค์เข้าไปเคาะประด้วยกำแหง้าคาที่ในพระราชวัง
เวลาบ่าย ๑๔ นาฬิกาทุกวันเป็นนิตยมาแต่โบราณ อธิบายเรื่องพระมอญ
ทำนํ้ามนตร์พระปริต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง

พระราชนิพนธ์ไว้ในประกาศฉลองหอเสถียรธรรมปริต (ซึ่งหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์ไว้ในประชุมประกาศพระราชพิธีจร) พระปริตที่พระครูสดุด ทำนํามนตร์นั้นก็สดุด ๗ คำนานนั้นเองมิได้ใช้พระปริตอื่นแปลถอดออกไป

ยังมีวิธีสดุดพระปริตณะเพางานอีกอย่างหนึ่ง คือในงานพระราช พิธีแรกนา เมื่อสดุดพระปริต ๑๒ คำนานหมดแล้ว สดุดคาถาพิชัยมงคล เพิ่มเข้าด้วยณะเพางานนั้นอย่างหนึ่ง งานฉลองอายุถ้าสดุดมนตร์วันเดียว สดุดซ้ำมัจจกัปปวัตตนสูตรก่อน แล้วสดุด ๗ คำนานต่อ มีชุดคำนาน แต่พระปริตสดุดอย่างดังเชป อีกอย่างหนึ่งนั้นในงานบุพเพตพลี เช่น ทำบุญหน้าศพ สัปตมวาร ปัญญาสามวาร และศตมาหะ สดุดอนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร และสูตรอื่นบ้าง บางทีก็สดุดซ้ำมัจจกัปปวัตตนสูตร สดุดมนตร์อย่างนี้มีพระอภิธรรมต่อท้าย ที่จริงการ สดุดมนตร์ในเรื่องบุพเพตพลีเป็นสาธยายธรรม แต่กระบวนที่สดุดปรุ้ง เป็นอย่างสดุดพระปริต หาใช่เป็นพระปริตตรงตามตำราเดิมไม่

มหาทิพมนตร์

มีบทสดุดมนตร์อยู่อีกคัมภีร์ ๑ เรียกว่า “มหาทิพมนตร์” มีมนตร์ต่าง ๆ รวมอยู่ในคัมภีร์นั้น คือ มหาทิพมนตร์ ๑ ชัยมงคล ๑ มหาชัย ๑ อุนหิสังวิชัย ๑ มหาลางัง ๑ รวม ๕ อย่างด้วยกัน สำหรับสดุดเพื่อให้เกิด สวัสดิ์มีชัยและให้อายุยืน ได้ยินว่าแต่โบราณ เมื่อยกกองทัพไปทำ สงคราม ย่อมสอนให้พวกทหารสดุดมหาทิพมนตร์ ในเวลาค่ำทุก ๆ วัน อีกสถานหนึ่งในงานมงคลเช่นทำบุญฉลองอายุเป็นต้น มักให้นักร้อง ๔ คน

ขึ้นนั่งเตียงสวดมหาทิพนมตร์ และกล่าวกันว่าทำนองสวดนั้นไพเราะน่าฟัง
นัก พืชอย่างนี้มีบรรดาศักดิ์พอใจทำมาแต่ก่อน พึ่งมาเลิกเมื่อในรัชช
กาลที่ ๕ เห็นจะเป็นด้วยรังเกียจว่าคล้ายกับสวดศพ เพราะพวกนักสวด
คฤหัสถ์ที่เป็นคนคะนองมักเอาบทมหาชัยไปสวดอวดทำนองเด่นในเวลาดูประ
ทวงสวดศพ อีกสถานหนึ่งเพราะเกิดมีพืชสวดนครหาญคุ้มครองชนแทน
การสวดมหาทิพนมตร์ก็ค่อยไป ยังเหลืออยู่แต่ตัวตำรา ทั้งคำบาลี
และที่แปลเป็นกลอนภาษาไทยกำกับไว้ (หอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์แล้ว)
สันนิษฐานว่ามหาทิพนมตร์ นั้นเห็นจะเป็นของแต่งขึ้นทางกรุงศรีวัดต้นาคณหุต
เมื่อเมืองเวียงจันทน์ยังเป็นอิสสระ แต่แต่งในสมัยเมื่อความรู้ภาษาบาลี
เสื่อมทรามเลียมมากแล้ว และสันนิษฐานว่าจะใช้สวดอย่างภาณวาร ซึ่งยัง
ใช้กันอยู่ทางมณฑลอุดรและมณฑลอีสานจนสมัยปัจจุบันนี้ แต่จำนวน
แปลเป็นกลอนเป็นภาษาไทยข้างใต้ แต่ก้เห็นจะเก่าเกือบถึงครึ่งกรุงศรี
อยุธยา เมื่อได้ตำราลงมาจากข้างเหนือขึ้นเดิมเห็นจะนิมนต์พระสวดอยู่
ก่อน ต่อเมื่อเกิดคำแปลจึงให้คฤหัสถ์สวดทั้งภาษาบาลีและคำแปล นักสวด
คฤหัสถ์คงคิดทำนองสวดให้ไพเราะเพราะพริ้งยิ่งขึ้นเป็นอันดับมา จนกระทั่ง
กลายเป็นอย่างนี้ไป

สวดพระพุทธมนตร์เนื่องกับไสยศาสตร์

ในไสยศาสตร์มีตำรานับถือเทวดานพเคราะห์ คือ พระอาทิตย์ พระ
จันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระราหู

พระเกตุ เทวดา ๙ องค์^๕ว่าเกี่ยวข้องกับกำเนิดของมนุษย์ และอาจให้
 คุณโทษทำให้อายุยืนหรืออายุสั้น และให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้^๖ จึงมี
 วิชฌูชาเทวดานพเคราะห์^๗เพื่อป้องกันและบำบัดอันตราย และให้เจริญสิริ
 มงคลอายุวัฒนะ พวกพราหมณ์นำวิชฌูชาเทวดานพเคราะห์เข้ามาตั้งดือน
 ในประเทศนี้^๘ เนื่องด้วยวิชาโหราศาสตร์^๙จึงเชื่อกันแพร่หลาย โดย
 เกิดความประสงค์จะเอาการบูชาเทวดานพเคราะห์เข้าติดต่อกับลัทธิพระพุทธ
 ศาสนา ซึ่งไม่ขัดแย้งกัน ด้วยตามลัทธิพระพุทธศาสนาก็อธิบายว่ามีเทวดา
 และถือว่าเทวดาอาจให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้อยู่บ้างแล้ว จึงเกิดวิ
 ษัฏพระพุทธรูป^{๑๐}เนื่องด้วยเทวดานพเคราะห์^{๑๑}ขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวมา ข้อ
 ที่เกี่ยวข้องนั้นถือเอากำลังเทวดานพเคราะห์เป็นเกณฑ์ ตามตำราพราหมณ์
 ว่ากำลังเทวดานพเคราะห์รวมกันเป็น ๓๐๘ ส่วน แยกจำนวนเป็นรายองค์
 พระอาทิตย์ ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระเสาร์ ๓๐
 พระพฤหัสบดี ๑๘ พระราหู ๑๒ พระศุกร์ ๒๑ พระเกตุ ๙ พระสงฆ์เอาจำนวน
 ที่เป็นเกณฑ์นั้นเข้าสังเคราะห์^{๑๒}ในการลวดมนตร์พิธีอันเนื่องด้วยเทวดานพ
 เคราะห์^{๑๓}เป็นต้นว่าในพระราชพิธีพืชมงคล^{๑๔}ขอฝน เมื่อลวดพระปริต
 จบแล้ว ลวดคาถาพืชมงคล^{๑๕}ซึ่งขึ้นว่า

“ภควา อรหิ สมมา-	สมพุทฺโธ ฉายินิ วโร ๑๓๑
ตฺถเจเน เม ตโม นตฺถิ	เอตธา เม ตฺถจปารมีติ” ^{๑๖} นี้
ถ้าวันอาทิตย์ลวด ๖ จบ	ถ้าวันอื่นก็ลวดเท่าจำนวนเกณฑ์กำลัง

เทวดาในวันนั้น

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าสดมมนตร์ในการฉลองอายุ เมื่อสดุดพระปริตจบ
แล้ว เอาบทชาติใน ๑๒ คำนานดมมตให้สำหรับเทวดานพเคราะห์หีบหะองค์ คือ

พระอาทิตย์	สดุด	ปุเรนตมโพธิสุมภาเร ๑ ด ๑
พระจันทร์	„	ปุณณตภา มหาเศฐ ๑ ด ๑
พระอังคาร	„	ยลุดานุกาโต ยกฐา ๑ ด ๑
พระพุธ	„	ลพพาดีวิธชาคินิ ๑ ด ๑
พระเสาร์	„	ปริตคัม ยมภณนตลุด ๑ ด ๑
พระพฤหัสบดี	„	ปาณิธานโต ปฏิจาย ๑ ด ๑
พระราหู	„	อปปลนเนหิ นาถลุด ๑ ด ๑
พระศุกร์	„	ยลุดานุลุดรณนาบี ๑ ด ๑
พระเกตุ	„	ชยิ เทวมนุลุดานิ ๑ ด ๑

สดุดท้ายพระปริตก็จบเท่ากำลังของเทวดานพเคราะห์องค์ที่เสวยอายุ

อีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้เวลาดสดุดนั้นลงมา ดมมตพระปริตต่าง ๆ
ให้เป็นสำหรับเทวดานพเคราะห์องค์ละปริต ดังนี้

พระอาทิตย์	สดุด	อุทุเทตยณจกฐมา ๑ ด ๑
พระจันทร์	„	ยนทุณนิมิตคัม ๑ ด ๑
พระอังคาร	„	กรณียมตฤกุดเดน ๑ ด ๑
พระพุธ	„	วิรูปกเช ๑ ด ๑
พระเสาร์	„	ยโตหิ ภคินิ ๑ ด ๑
พระพฤหัสบดี	„	ยานิธ ภูตานิ ๑ ด ๑

พระราหู	ดวด	วิปัสสิ์ดุด ๑ ด ๑
พระศุกร์	„	ชชคุดุด ๑ ด ๑
พระเกตุ	„	มหาการุณิกโก ๑ ด ๑

และดวดมนตร์เป็น ๘ คำนานให้ครบนพเคราะห์ตามดมมตนั้น ที่ว่ามานี้
เป็นวิธีเก่า

สวดนพเคราะห์สมุทรรวม

ในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๑ กรมพระยาบำราบปรปักษ์จะทรง
บำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชันษา (เข้าใจว่าเมื่อพระชันษาครบ ๕๐ ใน
ปีมะเถิง พ.ศ. ๒๔๑๒) ใครจะทรงทำพิธีพิเศษ แต่ทรงรังเกียจวิธีที่ทำการ
มาแต่ก่อน จึงตรัสปรึกษากับสมเด็จพระสังฆราช (ปู่ดุดเทว ดา) จัด
แบบพิธีขึ้นใหม่ ให้ โหรบูชาเชิญเทวดานพเคราะห์มาฟังดวดพระพุทธรมนตร์
ที่ดะองค์ และให้พระสงฆ์ ๕ รูปดวดพระธรรมต่างๆอันมีชื่อธรรมมีจำนวน
เท่าเกณฑ์กำลังเทวดานพเคราะห์ดะเพาะองค์ ๑ ให้ฟัง

ดวด	อนุตตรยปาจี	สำหรับ	พระอาทิตย์
„	จรวณปาจี	„	พระจันทร์
„	มคควิภงคปาจี	„	พระอังคาร
„	อินทริย พล โพชฌนคปาจี	„	พระพุธ
„	ทสพลฌาณปาจี	„	พระเสาร์
„	ทสสฌณา นวอนุปปุพวิหารปาจี	„	พระพฤหัสบดี
„	สติปญจาน สมมุปปธาน อิทฐิปาทปาจี	„	พระราหู

สวด สบปฐิธมม อริยชน สมนาสมาชิปฐิหารปาส สำหรับ พระศุกร

„ อามาวตถุ วินยปาส

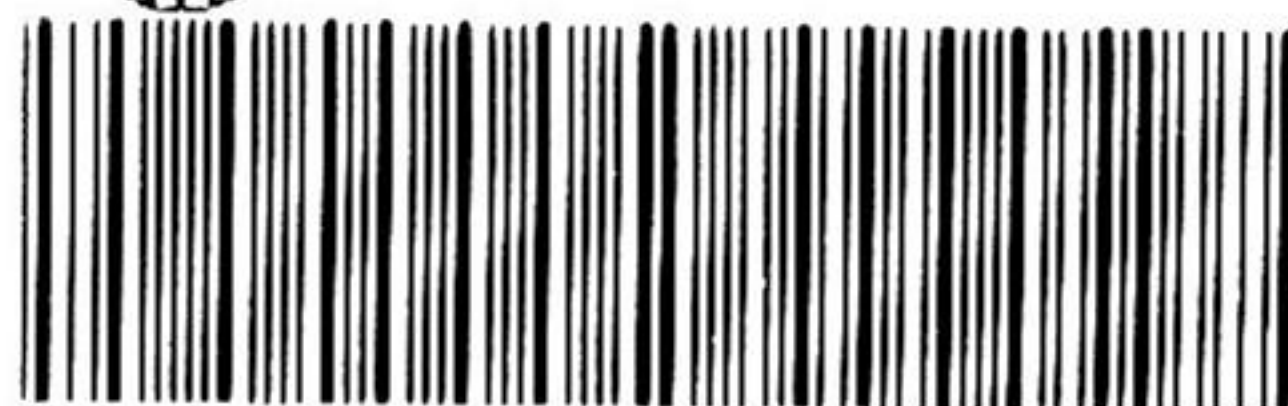
„ พระเกตุ

สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งบทสวดตำนานสำหรับพระกรรมนั้น ๆ ด้วย
สวดสลับกับโหรบูชา ได้ทำพิธีนวดครหาญสมกรรมที่วังสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ
กรมพระยาบำราบปรปักษ์เป็นครั้งแรก ครั้นถึงปีชวด พ.ศ. ๒๔๒๑ เมื่อ
พระชันษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง ๒๕ ปี เป็นเขตต์
เบญจเพส ทรงพระราชปรารภจะทำการพิธีเฉลิมพระชันษาในปีนั้นให้พิเศษ
กว่าที่ทำมาแต่ก่อน มีพระราชดำริสวดสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาบำราบ
ปรปักษ์ จึงกราบทูลให้ทรงทำพิธีนวดครหาญสมกรรม และได้ทำในงาน
หลวงในปีนั้นเป็นต้นมาทุกปี และผู้อื่นก็ทำตามในเมื่อทำบุญฉลองอายุ
เมื่อเข้าเขตต์สำคัญเช่นชาวยศเป็นต้น ใช้เป็นแบบแพร่หลายสืบมา

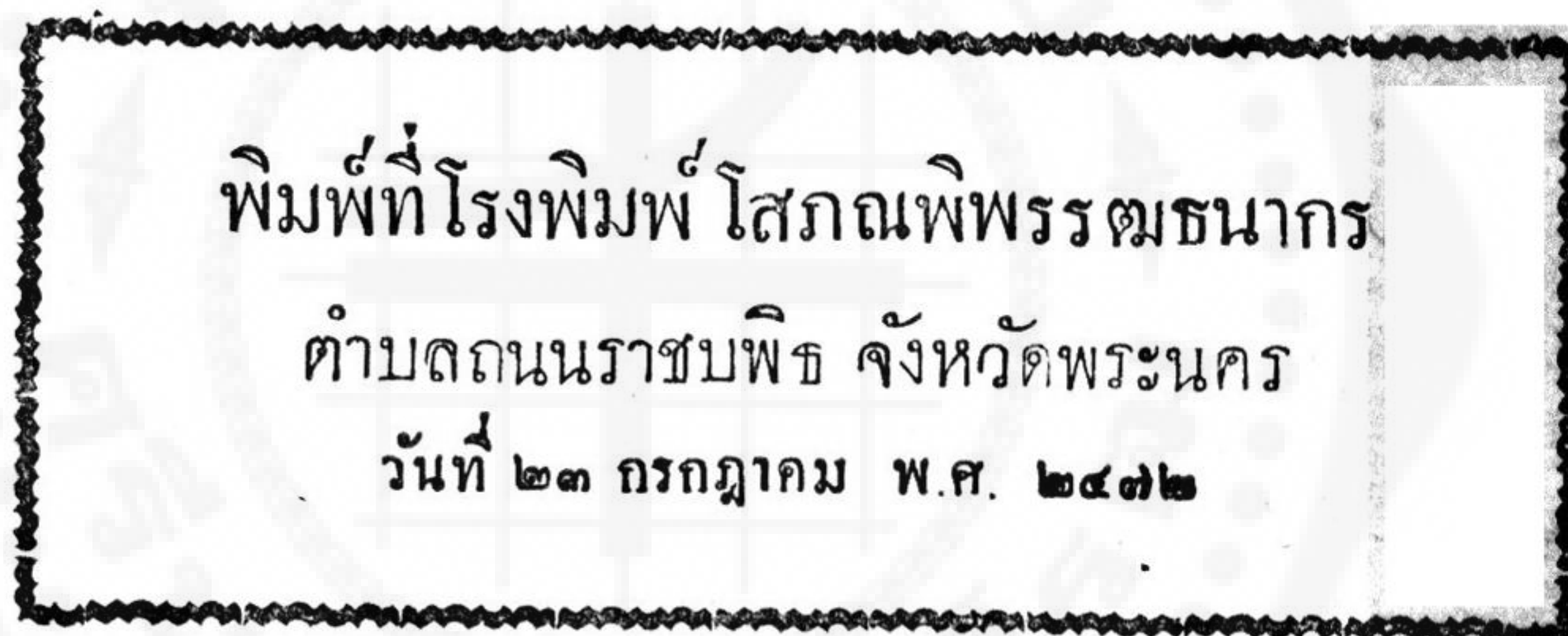
พิธีสวดนวดครหาญสมกรรมแต่แรกสวดกว่า ๔ ชั่วโมงจึงจบ มาถึงใน
รัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง
พระดำริตัดลดความออก คงไว้แต่หัวข้อสวดพระกรรม เดียวนี้จึงสวดได้จบ
เพียงเวลาราว ๒ ชั่วโมง การสวดนวดครหาญสมกรรมก็นับเป็นพระปริตอย่าง
หนึ่ง จึงได้แสดงอธิบายไว้ในตำนานนี้

SWU:CL

3 1011 10367717 5

อ 294.313 ด495ต

ตำราฐานภาพ, สมเด็จพระเจ้า

ตำนานพระปรีตร /

SWU 31011103677175

